

Nana Araba Apt, *Coping with old age in a changing Africa: Social change and the elderly Ghanaian*. Aldershot, UK: Avebury / Ashgate Publishing, 1996. 163 pp. £ 34.50 (hardcover)

Nana Apt is 'senior lecturer' in 'social work' en 'social administration' aan de Universiteit van Ghana en president van de African Gerontological Society. Zij is een pionier op het gebied van de sociale gerontologie in Afrika. In 1971 reeds deed zij onderzoek naar de situatie van ouderen in haar land, een tijdstip waarop Ghana, zoals zo veel 'ontwikkelingslanden', nog gezien werd als een relatief paradijs voor ouderen. Het was vooral de snel groeiende jeugdige bevolking die toen de aandacht trok. Apt heeft zich vanaf die tijd zeer ingespannen voor de zaak van de ouderen in Ghana, wetenschappelijk met haar onderzoek en publicaties, en maatschappelijk door haar inspanningen voor onder meer HelpAge Ghana, een organisatie van en voor ouderen. In een groot aantal artikelen heeft zij gewezen op de snelle veranderingen die de Ghanese maatschappij treffen en die vaak uiterst nadelige gevolgen hebben voor de oude generatie.

Het boek dat hier besproken wordt is het culminatieve effect van haar wetenschappelijke inspanningen en een bewerking van haar proefschrift uit 1989.

De hoofdtitel is waarschijnlijk een uitgeverstruc, want afgezien van inleiding en conclusie gaat het boek geheel en al over Ghana. In de tussenliggende hoofdstukken beschrijft de auteur de Ghanese traditie van familiezorg voor ouderen en de maatschappelijke veranderingen die deze traditie in toenemende mate ondermijnen. In hoofdstuk 4 en 5 bespreekt Apt de - voornamelijk kwantitatieve - resultaten van haar onderzoek in vier locaties, twee ruraal, twee stedelijk, in de Central Region. Helaas vermeldt zij nergens uit welk jaar deze informatie stamt. Als mijn vermoeden dat de cijfers uit het begin van de jaren zeventig dateren, juist is, zou dat zeker gezegd moeten worden. Veel nadruk wordt gelegd op migratie, urbanisatie, loonarbeid en onderwijs, vier aspecten van sociale verandering die tot grote problemen hebben geleid in de zorg en financiële steun aan hulpbehoevende ouderen. Het moderniseringsperspectief, dat deze hoofdstukken beheerst, wordt zonder kanttekeningen overgenomen.

Het vóórlaatste en voor mij interessantste hoofdstuk bestaat uit twintig portretten van ouderen die uit 1988 en 1989 stammen. In de verhalen van deze negen mannen en elf vrouwen komen hun dagelijkse problemen scherp naar voren. Die liggen vooral op het terrein van inkomen, huisvesting, gezondheid en (gebrek aan) gezelschap. Het beeld is zeer divers, maar - en dat zal niemand verbazen - klachten over de hedendaagse tijd en het verheerlijken van het verleden (toen kinderen nog respect hadden voor ouderen en goed voor hen zorgden) overheersen. Opvallend is dat bijna iedere oudere iets zegt over het huis waarin hij/zij woont. Het bouwen van een huis, zo blijkt, biedt niet alleen financiële zekerheid maar heeft ook een symbolische waarde: het staat voor een arbeidzaam en geslaagd leven en liefde voor of van de familie.

Apt besluit haar boek met een oproep aan de Ghanese (en andere Afrikaanse) regering(en) een creatief beleid te ontwikkelen voor ouderen. Het is niet langer mogelijk de problemen van ouderen te negeren. Ze suggereert onder meer een zorgsysteem dat aansluit bij de traditionele zorg die in de familie wordt/werd gegeven en stelt voor ouderen meer te betrekken bij zorg voor kinderen, niet alleen in de familiesfeer waar dat - in de dorpen - al gebeurt, maar ook in crèches in stedelijke gebieden. Haar suggesties voor een intergenerationele samenleving zijn een pleidooi voor het behoud van een authentieke trek van de Ghanese (Afrikaanse) gemeenschap in een nieuwe situatie.

Prof. dr. S. van der Geest, Medische Antropologie, Universiteit van Amsterdam